Ο καπιταλισμός δεν θα καταρρεύσει, ούτε μπορεί να (αυτο)-μεταρρυθμιστεί. Τον καπιταλισμό θα τον ανατρέψουμε!

«Σύντροφοι! Γράφω αυτές τις γραμμές στις 24 το βράδυ. Η κατάσταση είναι εξαιρετικά κρίσιμη. Είναι ολοκάθαρο ότι πραγματικά τώρα πια κάθε καθυστέρηση της εξέγερσης ισοδυναμεί με θάνατο. Η Ιστορία δε θα συγχωρήσει την καθυστέρηση στους επαναστάτες που θα μπορούσαν να νικήσουν σήμερα (και σίγουρα θα νικήσουν σήμερα), αλλά που θα κινδύνευαν να χάσουν πολλά αύριο, θα κινδύνευαν να τα χάσουν όλα.»

Αν γράφει αυτά ο Β.Ι. Λένιν κάτι ώρες πριν την έναρξη της Οκτωβριανής Επανάστασης του 1917, τότε νομίζουμε ότι είναι - και από την ιστορική πείρα αλλά και τη συμπύκνωσή της σε πολιτική και ιστορική θεωρία - καθαρό το εξής: οι μαρξιστές αντιλαμβάνονται τη μετάβαση από τον καπιταλισμό προς τον σοσιαλισμό-κομμουνισμό ως έργο ανθρώπων, στο έδαφος υλικών αναγκαιοτήτων προφανώς. Ο καπιταλισμός δεν πρόκειται να καταρρεύσει, αν με τη φράση αυτή εννοούμε ότι τα προβλήματά του θα οξυνθούν τόσο ώστε η αστική τάξη να εγκαταλείψει οικειοθελώς την εξουσία, ότι θα οδηγηθεί μόνος του προς την αντικατάστασή του από ένα άλλο κοινωνικό σχηματισμό, που προφανώς δεν μπορεί να είναι άλλος από τον σοσιαλισμό-κομμουνισμό.

Το θεωρητικό πλαίσιο αυτής της αντίληψης έχει ήδη τεθεί από τους κλασσικούς. Ο Μαρξ, αν και κάνει λόγο για φυσικούς νόμους της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, για νόμους και τάσεις που

«...επιβάλλονται με σιδερένια αναγκαιότητα» (Κεφάλαιο, τόμος 1ος, σ..12) και συνεπώς δεν μπορούν να καταργηθούν με διατάγματα, δεν φαίνεται να ευνοεί μια ανάγνωση του έργου του υπό το πρίσμα μιας αυτόματης πτώσης του καπιταλισμού. Αντιθέτως, στο Κεφάλαιο τονίζεται ότι πλάι στους βασικούς νόμους του, που πράγματι οδηγούν τον συγκεκριμένο τρόπο παραγωγής στα όρια, λειτουργούν «...διαρκώς αποκεντρωτικά αντιτιθέμενες τάσεις δίπλα στην κεντρομόλο δύναμη» (ό.π, σ.312).

Αν όμως ο Μαρξ δεν αναφέρεται εμφατικά στην έννοια κατάρρευση, αξίζει να εξετάσουμε δυο καίριες διατυπώσεις του στον πρώτο τόμο του Κεφαλαίου:

«Δε χωράει επίσης αμφιβολία ότι η κεφαλαιοκρατική μορφή της παραγωγής και οι αντίστοιχές της οικονομικές σχέσεις των εργατών βρίσκονται σε διαμετρικότατη αντίθεση με τα τέτοια ανατρεπτικά φυράματα και το σκοπό τους, την κατάργηση του παλιού καταμερισμού της εργασίας. Ωστόσο, η

ανάπτυξη των αντιφάσεων μιας ιστορικής μορφής παραγωγής αποτελεί το μοναδικό ιστορικό δρόμο διάλυσής της και του σχηματισμού μιας νέας» (ό.π, σ. 506)

Στο δε χωρίο με το χαρακτηριστικό τίτλο «Η ιστορική τάση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης», ο Μαρξ συνοψίζει την πορεία ολοκλήρωσης και εδραίωσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής από την άποψη της κυριαρχίας της βασικής κοινωνικής σχέσης κεφαλαίου–εργασίας και καταλήγει στην περιγραφή των νέων όρων αντίθεσης και αντίφασης που γεννιούνται στους κόλπους του:

«Από τη στιγμή που αυτό το προτσές της μετατροπής έχει αποσυνθέσει αρκετά σε βάθος και έκταση την παλιά κοινωνία, από τη στιγμή που οι εργάτες έχουν μετατραπεί σε προλετάριους και οι όροι δουλιάς τους σε κεφάλαιο, από τη στιγμή που ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής στέκεται στα δικά του πόδια, από τη στιγμή αυτή αποχτούν μια νέα μορφή η παραπέρα κοινωνικοποίηση της εργασίας και η παραπέρα μετατροπή της γης και των άλλων μέσων παραγωγής σε μέσα παραγωγής που τα εκμεταλλεύονται κοινωνικά, δηλαδή σε κοινά μέσα παραγωγής, επομένως αποχτάει νέα μορφή και η παραπέρα απαλλοτρίωση των ατομικών ιδιοχτητών. Αυτός που είναι τώρα ν’ απαλλοτριωθεί δεν είναι πια ο εργάτης που διευθύνει μόνος το νοικοκυριό τους, αλλά ο κεφαλαιοκράτης που εκμεταλλεύεται πολλούς εργάτες. Η απαλλοτρίωση αυτή συντελείται με το παιχνίδι των εσωτερικών νόμων της ίδιας της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, με τη συγκεντροποίηση των κεφαλαίων. Το μονοπώλιο του κεφαλαίου μετατρέπεται σε δεσμά του τρόπου παραγωγής που άνθισε μαζί του και κάτω απ’ αυτό. Η συγκεντροποίηση και η κοινωνικοποίηση της εργασίας φτάνουν σε ένα σημείο, όπου δε συμβιβάζονται με το κεφαλαιοκρατικό τους περίβλημα. Το περίβλημα αυτό σπάει. Σημαίνει το τέλος της κεφαλαιοκρατικής ατομικής ιδιοχτησίας. Οι απαλλοτριωτές απαλλοτριώνονται.

Ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος ιδιοποίησης, που προέρχεται από τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής, άρα και η κεφαλαιοκρατική ατομική ιδιοχτησία, αποτελεί την πρώτη άρνηση της ατομικής ιδιοχτησίας που βασίζεται στην προσωπική εργασία. Μα η κεφαλαιοκρατική παραγωγή παράγει με την αναγκαιότητα φυσικού προτσές την ίδια της την άρνηση. Πρόκειται για άρνηση της άρνησης. Η άρνηση αυτή δεν αποκαθιστά ξανά την ατομική ιδιοχτησία, αποκαθιστά όμως την προσωπική ιδιοχτησία πάνω στη βάση των επιτεύξεων της κεφαλαιοκρατικής εποχής: της συνεργασίας και της κοινής κατοχής της γης και των μέσων παραγωγής που τα παράγει η εργασία η ίδια» (ό.π, σ.787-788).

Ωστόσο, άρνηση δε σημαίνει κατάρρευση. Άρνηση σημαίνει κίνηση και κίνηση εν προκειμένω δε συνεπάγεται απλά ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και αντίθεσή τους με τις υπάρχουσες αστικές σχέσεις παραγωγής, αλλά ταξική πάλη με στόχο να επιτευχθεί η ιστορική αποστολή του προλεταριάτου όπως αυτή εκτίθεται πολλές φορές από τον Μαρξ. Συνεπώς, κατά τους Μαρξ και Ένγκελς, απαιτείται επαναστατική ταξική πάλη η οποία θέτει ως στόχο την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από την εργατική τάξη.

Από την άλλη, η ίδια η έννοια της οικονομικής κρίσης είναι μια έννοια που αναφέρεται στον καπιταλισμό ειδικά, και μόνο σ’ αυτόν, επειδή αντανακλά τις εσωτερικές αντιφάσεις του

συγκεκριμένου τρόπου παραγωγής, που καθίστανται αναγκαίες και ικανές προϋποθέσεις για την εκδήλωση του φαινομένου.

Η εσφαλμένη ταύτιση του καπιταλισμού με την εμπορευματική παραγωγή γενικά, αδυνατεί να απαντήσει στο ερώτημα: "Γιατί, μέχρι την επικράτηση του καπιταλισμού ως κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού, η έννοια της οικονομικής κρίσης ήταν αδιανόητη"; Η ιστορία αναφέρεται σε σημαντικότατες κρίσεις – σιτοδείες, λιμούς, λοιμούς και πολέμους – που προξένησαν εκατόμβες θυμάτων, ωστόσο καμιά τους δεν οφειλόταν στις αντιφάσεις του τρόπου παραγωγής, αλλά μάλλον στην αδυναμία του ανθρώπου να αντιμετωπίσει τα φυσικά φαινόμενα ή έναν καταστροφικό πόλεμο.

Η αναγκαία συνθήκη εκδήλωσης της οικονομικής κρίσης, που εμπεριέχεται στην εμπορευματική παραγωγή, αυτή της αντίφασης μεταξύ αξίας και ανταλλακτικής αξίας, καθίσταται ικανή μόνο όταν ο νόμος της αξίας γίνεται το θεμέλιο λειτουργίας του τρόπου παραγωγής, μόνο όταν γενικεύονται οι εμπορευματοχρηματικές σχέσεις, μόνο όταν κυρίαρχη αντίθεση της κοινωνίας γίνεται αυτή μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου, κάτι που συμβαίνει μόνο στον καπιταλισμό.

Σε διάκριση με τους προκαπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής, κατά τους οποίους η χρεοκοπία του οποιουδήποτε δεν μπορούσε να σημάνει την παύση της διαδικασίας αναπαραγωγής του κοινωνικού προϊόντος, η κρίση στον καπιταλισμό είναι το φαινόμενο της διακοπής της αναπαραγωγής του συνολικού κοινωνικού προϊόντος ή, επικαλούμενοι τα λόγια του Μαρξ, το φαινόμενο της αδυναμίας πραγματοποίησής του.

Μιλώντας απλουστευτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στον καπιταλισμό οι περίοδοι οικονομικής ανόδου αυξάνουν το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα της κοινωνίας, με αποτέλεσμα την αύξηση της συνολικής ζήτησης για εμπορεύματα κάθε είδους. Με δεδομένο, σε κάθε ιστορική στιγμή, μέγεθος εισοδήματος, η αυξημένη ζήτηση σε εμπορεύματα, και ιδιαίτερα σε μέσα παραγωγής εμπορευμάτων (μηχανήματα, πρώτες ύλες, ενέργεια κλπ) πυροδοτεί μια αύξηση της παραγωγής μέσων παραγωγής, αλλά και μια άνοδο των τιμών τους, ενόψει ενός προσδοκώμενου ανώτερου ποσοστού κέρδους στους κλάδους που τα παράγουν. Συνέπεια αυτής της διαδικασίας, που είναι συνεπακόλουθη της καπιταλιστικής οικονομικής ανάπτυξης, είναι η άνοδος των τιμών, πρώτα και κύρια των μέσων παραγωγής και, συνεπακόλουθα των αντικειμένων κατανάλωσης. Αποτέλεσμα αυτής της κίνησης είναι ότι το συνολικό διαθέσιμο κοινωνικό εισόδημα δεν επαρκεί για να καλύψει το σύνολο των τιμών του παραγόμενου κοινωνικού προϊόντος – ένα τμήμα του έχει "υπερπαραχθεί", και αυτό ανεξάρτητα από τις ανάγκες της κοινωνίας που θα μπορούσε να ικανοποιήσει. Ένα μέρος του κοινωνικού προϊόντος αδυνατεί να πουληθεί – να "πραγματοποιηθεί" - αρχικά ως αξία και στη συνέχεια ως αξία χρήσης. Η απλή παρατήρηση της καπιταλιστικής οικονομίας κατά τον 19ο αιώνα ανέδειξε μια περίοδο 8-10 ετών, κατά την οποία εκδηλωνόταν οικονομική κρίση με τη "συνέπεια της κίνησης των ουρανίων σωμάτων".

Το πέρασμα του καπιταλισμού στο μονοπωλιακό στάδιο σηματοδότησε μια σειρά από νέα φαινόμενα. Την ποσοτικη μεγάθυνση και ποιοτική αναβάθμιση των καπιταλιστικών επιχειρήσεων, την εμφάνιση

και εδραίωση του χρηματιστικού κεφαλαίου, τον αυξημένο ρόλο του κράτους στην οικονομική ζωή των χωρών, τις διακρατικές καπιταλιστικές ενώσεις και τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Σε αυτό το ανώτατο και τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού πολλαπλασιάζονται οι παρεμβάσεις μονοπωλιακών ενώσεων, κρατών και διακρατικών ενώσεων στο κύκλωμα παραγωγή-κατανομή-ανταλλαγή-κατανάλωση με τον ανέφικτο στόχο της αποφυγής ή έστω της αποδυνάμωσης της οικονομικής κρίσης.

Αξίζει να τονίσουμε εδώ ότι σε συνθήκες μονοπωλιακού καπιταλισμού και οξυνόμενων ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών, η σχετική υπερπαραγωγή του προμονοπωλιακού καπιταλισμού παίρνει την τερατώδη μορφή της υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου, την οποία είχε διαβλέψει ο Μαρξ στο Κεφάλαιο. Δεν γίνεται πλέον λόγος για σωρούς απούλητων εμπορευμάτων, αλλά για κολοσσιαίες μάζες κεφαλαίου που καταστρέφονται, είτε στη μορφή των εμπορευμάτων, είτε ως χρήμα, είτε - το πλέον τραγικό - ως εργατική δύναμη. Στην αναζήτηση για υψηλότερο κέρδος - μάζα και ποσοστό - οι καπιταλιστές προχωρούν σε εγκλήματα ενάντια στην ανθρωπότητα και το περιβάλλον, με τον πόλεμο ως το χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Η δε εμπειρία του τελευταίου αιώνα έχει αποδείξει περίτρανα, ότι όποιο κι αν είναι το “μείγμα” της ασκούμενης πολιτικής, το φάρμακο για το ένα πρόβλημα είναι “φαρμάκι” για το άλλο. Η εναλλαγή “αυστηρών” και “φιλελεύθερων” πολιτικών οδηγεί σε ολοένα και βαθύτερες επαναλαμβανόμενες οικονομικές κρίσεις, σε συγκέντρωση του πλούτου, σε βάθαιμα των ανισοτήτων μεταξύ των χωρών, αλλά και στο εσωτερικό τους και τελικά, στην επανεμφάνιση του πολύ ορατού ενδεχομένου ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος.

Συμπερασματικά λοιπόν βλέπουμε ότι σύμφωνα με τον πυρήνα του μαρξισμού, ο καπιταλισμός ούτε θα καταρρεύσει ούτε μπορεί να (αυτο)-μεταρρυθμιστεί, δεν πρόκειται να οδηγηθεί αυτόματα στον σοσιαλισμό-κομμουνισμό. Για την αναπόφευκτη, αλλά όχι αυτόματη, ανατροπή του απαιτείται διαρκής, συνεχής και πεισματική επαναστατική ταξική πάλη.

Και πώς οργανώνεται αυτή η επαναστατική ταξική πάλη της εργατικής τάξης; Εδώ οι Μαρξ και Ένγκελς είναι σαφείς από τον τίτλο κιόλας του πιο διάσημου έργου τους, του “Μανιφέστου του Κομμουνιστικού Κόμματος”: με το να οργανωθεί σε ξεχωριστό κόμμα, στο Κομμουνιστικό Κόμμα.

Στα καθ’ημάς το νήμα αυτό άρχισε το Νοέμβρη του 1918, εκεί στα γραφεία του Συνδέσμου Μηχανικών Ατμοπλοίων Πειραιώς, όπου πραγματοποιήθηκε ένα «Συνέδριο Ίδρυσης ενός νέου Κόμματος για τα ελληνικά δεδομένα, επί της θεμελιώδους αρχής: Πολιτική και οικονομική οργάνωσις του προλεταριάτου σε ξεχωριστό κόμμα τάξεως για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, και δημοσιοποίησην των μέσων παραγωγής και ανταλλαγής, δηλαδή την μεταβολήν της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας εις κοινωνίαν κολλεχτιβικήν ή κομμουνιστικήν.» Συνέχισε στους εργατικούς αγώνες της δεκαετίας του ‘20 και του ‘30, στο Μάη του ’36. Στο Έπος της Εθνικής Αντίστασης, με το ΕΑΜ, την ΕΠΟΝ, τον ΕΛΑΣ και την ΟΠΛΑ, και από εκεί στις φλόγες του Δεκέμβρη και στο εγκληματικό λάθος της Βάρκιζας. Μπήκε με πάθος στην ένοπλη ταξική σύγκρουση για την

κατάκτηση της εξουσίας με το ΔΣΕ, και έμεινε αλύγιστο παρά το Γράμμο, τις φυλακές, την τρομοκρατία, τις εξορίες και την προσφυγιά. Ανασυγκροτήθηκε στους πολιτικούς και νεολαιίστικους αγώνες του ‘50 και του ‘60, και συνέχισε στο αντιδιδακτορικό κίνημα και στο Πολυτεχνείο. Συνέχισε στους εργατικούς αγώνες του ‘70 και του ‘80, και έμεινε όρθιο παρά τις καπιταλιστικές παλλινορθώσεις και τη διάλυση του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος. Ανασυγκροτήθηκε στους αγώνες του ‘90, του ‘00 και της κρίσης της δεκαετίας του ‘10, και το κόκκινο αυτό νήμα συνεχίζει. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας είναι εδώ!

Στην Ελλάδα του σήμερα, η επαναστατική ταξική πάλη αφορά τη συγκέντρωση των κοινωνικών δυνάμεων που μέσα από διαδικασία συνεχόμενων μαχών (οικονομικών, πολιτικών, ιδεολογικών) θα καταφέρνουν να ανοίγουν ρήγματα ή και να αξιοποιούν ρωγμές που δημιουργούνται από τις δυσκολίες που έχουν οι “από πάνω” να διαχειριστούν καταστάσεις. Δυσκολίες που δεν έχουν μόνο “αντικειμενικό” χαρακτήρα, δηλαδή δεν έχουν να κάνουν μόνο με διαχείριση καταστάσεων. Έχουν να κάνουν επίσης και με το πώς διαπαιδαγωγείται πολιτικά η εργατική τάξη στο να μην αναμένει τίποτα από τις αστικές κυβερνήσεις, άρα να κατανοείται ευρύτερα και σίγουρα από πρωτοπόρες και μάχιμες δυνάμεις η σημασία της άρνησης συμμετοχής σε οποιοδήποτε σχήμα κυβέρνησης στο έδαφος του καπιταλισμού. Και ως προϋπόθεση σήμερα, ώστε ο λαός να μην είναι παροπλισμένος στις συνθήκες αντιδραστικών κυβερνήσεων, αλλά και ως παρακαταθήκη για το μέλλον, ώστε να μην υπάρχει καμία εμπιστοσύνη στους “από πάνω”, για να οδηγούνται τελικά στο “να μην μπορούν”, σε συνθήκες επαναστατικής κρίσης.

Το να βελτιώσουμε τον καπιταλισμό είναι αδύνατο. Το να τον ανατρέψουμε, είναι αναπόφευκτο!

ΥΓ: Λίγες ώρες μετά, στις 10 το πρωί της 25ης Οκτώβρη, η εφημερίδα του Σοβιέτ της Πετρούπολης κυκλοφόρησε δημοσιεύοντας το παρακάτω διάγγελμα της Στρατιωτικής Επαναστατικής Επιτροπής, γραμμένο από τον Λένιν:

«Σύντροφοι! Η Προσωρινή Κυβέρνηση ανατράπηκε. Η κρατική εξουσία πέρασε στα χέρια του οργάνου του Σοβιέτ της Πετρούπολης των εργατών και στρατιωτών βουλευτών - της Στρατιωτικής Επαναστατικής Επιτροπής, που βρίσκεται επικεφαλής του προλεταριάτου και της φρουράς της Πετρούπολης. Η υπόθεση για την οποία αγωνιζόταν ο λαός: άμεση πρόταση δημοκρατικής ειρήνης, κατάργηση της τσιφλικάδικης ιδιοκτησίας της γης, εργατικός έλεγχος στην παραγωγή, δημιουργία Σοβιετικής κυβέρνησης, η υπόθεση αυτή είναι εξασφαλισμένη. Ζήτω η Επανάσταση των εργατών, των στρατιωτών και των αγροτών!».

*Ο **Μάνος Σαριδάκης** είναι κύριος Ερευνητής Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών, Υποψήφιος βουλευτής με το ΚΚΕ στο Νότιο Τομέα Αθηνών.